

loest. Wij kunnen de kerk slechts „stichten“, als wij van het Woord uitgaan, zonder disputabel te stellen wat daarin zeker is.

Dit alles is natuurlijk de diaconie ter plaatse even goed bekend als ons allen. Nijpend wordt de vraag, hoe het dan moet, indien ondanks alle vermaan, toch te weinig binnenkomt.

Maar juist omdat de woorden „ondanks alle vermaan“ zoo zwaargeladen zijn, past in elk bijzonder geval de vraag, of ze wel op hun plaats zijn in dat bepaald geval. Waar nu het desbetreffende vermaan zelf zijn kracht en scherpte in zou moeten vinden, indien het hooge recht der diaconie in het eischen minder sterk op den voorgrond zou komen te staan, meenden we — zonder dit voor die bepaalde kerk noodig te achten — heel in het algemeen deze opmerking te mogen doen.

K. S.

Het invullen van een attestatie.

Elke plaatselijke kerk is in het bezit van een lidmatenboek, waarin alle leden der kerk in alfabetische volgorde staan ingeschreven, of van een z.g. kaartsysteem voor kerkelijk gebruik, waarbij op afzonderlijke kaarten de verschillende gegevens van de leden der gemeente zijn samengevoegd.

Bij het invullen van de diverse rubrieken in het lidmatenboek of bij het schrijven van een nieuwe kaart na het inkomen van een attestatie doen zich echter verschillende moeilijkheden voor. Een attestatie is naar de definitie van Prof. Dr H. Bouwman: „een getuigschrift, behelzende een verklaring omtrent geloof en wandel, afgegeven door een kerkeraad aan een lid der gemeente, die van de eene plaats naar de andere verhuist, opdat de kerkeraad van de plaats waarheen het lid vertrekt, wete wien hij ontvangt, en of hij dat lid kan toelaten tot de sacramenten“. („Gereformeerd Kerkrecht“, dl II, pag. 449.)

Zoals de attestaties thans echter in vele gevallen ingevuld zijn, kan de kerkeraad niet precies weten „wien hij ontvangt“. Natuurlijk wordt aan den betrokken kerkeraad wel meegedeeld, of iemand dooplid of belijdend lid in volle rechten is ja, dan neen, maar met het overdragen van deze gegevens wordt dan ook meestal volstaan.

Ik was in de gelegenheid een onderzoek in te stellen bij 46 attestaties, in den laatsten tijd binnengekomen bij één plaatselijke kerk. Deze attestaties waren afkomstig uit 20 verschillende gemeenten en waren verzonden zoowel uit groote steden als uit kleine dorpen, zelfs uit Amerika. Ze waren uit plaatsen, waar een apart kerkelijk bureau voor dergelijke aangelegenheden is, en uit gemeenten, waar door den predikant of den scriba van den kerkeraad deze getuigschriften worden ingevuld. Aan de hand van dit beschikbare materiaal was het dus mogelijk zich enigszins een beeld te vormen van de wijze waarop doorgaans attestaties worden geschreven.

En wat bleek toen? Dat van de 46 attestaties niet minder dan 35 onvolledig ingevuld waren in dien zin, dat bepaalde rubrieken in het kaartsysteem niet van gegevens konden worden voorzien. Bij slechts 11 attestaties stonden beneden aan het papier of aan de achterzijde van het officiële stuk de volledige gegevens aangaande geboorte, belijdenis, huwelijk enz. In een enkel ander geval werd nog meegedeeld de datum en het jaar van iemands geboorte, maar overigens misten al deze attestaten de gegevens, die voor het kerkelijk leven toch van groot belang zijn.

Er kwamen dus niet of zeer onvolledig op voor: plaats, datum en jaar van geboorte, van doop, van belijdenis, van huwelijk.

Toch zal wel niemand ontkennen, dat het van belang

is om te „weten, wien men ontvangt“, of een bepaald persoon in zijn jeugd, dan wel als volwassene gedoopt is, of iemand op jeugdigen leeftijd dan wel veel later belijdenis des geloofs heeft afgelegd. Om alle misverstand af te snijden moet er dadelijk aan toegevoegd worden, dat deze wijze van invullen niet terstond aan slordigheid of haastigheid van den predikant of scriba moet worden toegeschreven: Het is toch heel goed mogelijk, dat het kaartsysteem of lidmatenboek niet meer gegevens bevatte dan werden overgezonden en dat men den betrokken persoon ook op dezelfde manier van een andere gemeente had ontvangen.

Maar toch is hier iets, dat verbetering behoeft. Hoe wel het mogelijk is, dat een ijerige kerkeraad er nog in slaagt van het nieuwe lid gewaar te worden, waar hij gedoopt werd en in welke kerk hij belijdenis deed, overigens zullen deze rubrieken in het kaartsysteem bij het nieuwe lid open moeten blijven.

Laat elke plaatselijke kerk bij het afgeven van een attestatie zooveel mogelijk alle gegevens verstrekken, opdat onze lidmatenboeken een zoo volledig mogelijk beeld geven van den kerkelijken levensgang der leden. In het begin zal het misschien niet mogelijk zijn alle bijzonderheden mee te deelen, maar langzamerhand zal er toch over en weer vooruitgang te bespeuren zijn. Bij de „reformatie“ der kerk mogen ook deze „kleinigheden“ niet uit het oog worden verloren!

H.-K.

H. M.

Waarom is „Justus“ nog te weinig bekend?

Een merkwaardig verschijnsel is de traagheid, die vele belanghebbenden toonen, als er in hun voordeel eenig kerkelijk werk ondernomen wordt.

„Justus“, de organisatie, die zorgt voor alleen staande doop- en belijdende leden, mag niet klagen, maar er mag ook nog niet worden geroemd. Waarom is „Justus“ nog te weinig bekend?

Misschien omdat het den bevooroordeelden te gemakkelijk wordt gemaakt en omdat het hun geen cent kost?

Als „Justus“ de Amerikaansche methode toepassen wilde en voor elk advies b.v. 50 cent vroeg, misschien zou het werk dan een verrassende vlucht nemen. Maar „Justus“ is geen handelsonderneming. Het is één der uitermate weinige organisaties, die nooit collecteren, geen contribuanten tellen en nimmer vragen. „Justus“ leeft alleen van de bijdragen van de 39 Justus-commissies, die onder het landelijk verband zijn georganiseerd.

Wij hopen, dat spoedig ieder, niemand uitgezonderd, weten zal wat „Justus“ is, evenals ieder weet wat de V.U. of de Theol. Hoogeschool is, de „Glindehorst“ of „Sonnevaneke“.

Ouders, maakt toch van „Justus“ voorlichting gebruik, als uw kinderen zich elders moeten vestigen. Rotterdam. Ds J. A. TAZELAAR.

Ieder is alleen.

Bert Bakker: Ieder is alleen. — Uitg.-Mij. „Holland“, Amsterdam.

Na „Drijfzand“, de roman, waarmee de dichter Bakker zich bij de prozaïsten voegde, verscheen nu van zijn hand een roman, waarin de poëzie een belangrijke rol heeft.

De titel is ontstaan onder invloed van een vers van Jan van Nijen: „De mensch is eenzaam tot

gedacht, maar ook geheel en al tegen elkander over gesteld. De ziel was volgens hun begrip onvergankelijk, omdat zij een emanatie der godheid, ja sterker nog, zelf een godheid was. Het lichaam echter behoort tot de sfeer der materie, is vergankelijk, en een kerker der ziel. De Grieken hebben n.l. in tegenstelling met het feit, dat de materie door God geschapen is, zooals de Kerkvaders dat telkens naar voren brengen, deze als ongeschapen gedacht. Reeds als men de Grieksche Kerkvaders, als Gregorius Nazianzenus of Basilius leest, valt het ons twintigste-eeuwers daarom op, dat zij er zoo den nadruk op leggen, zich hierin van de Grieksche wijsgeeren te onderscheiden, dat zij de materie niet als ongeschapen beschouwen. Dit is inderdaad een kenmerkend onderscheid. Hierdoor konden de Grieken het lichaam tot de sfeer der materie en der vergankelijkheid, de ziel echter tot de sfeer der godheid en der onvergankelijkheid herleiden. Men dient er in de eerste plaats op te letten, dat juist in deze beschouwing de leer van de onsterfelijkheid der ziel voor de Grieksche filosofen zijn oorsprong had.

Indien wij thans hiervoor bewijspiaatsen willen aanbrengen, dan zijn voor bovengenoemde opvatting wel het meest kenmerkend de Stoïcijnen. Hun uitspraken zijn zeer frappant. De Stoïcijnen achten de ziel van den mensch, die zij het hegemón (het leidende principe) of wel het logikón (het rationeele principe) in den mensch noemden, een deel of fragment van de godheid te zijn. Zoo zegt Seneca in zijn 73sten brief aan Lucilius (Epist. IX, 2, 16): „Verwondert gij u, dat de mensch naar de goden gaat? De godheid komt tot de menschen, neen, wat nog nader is, hij komt in de menschen. Goddelijke zaden zijn in de menschelijke lichamen gestrooid“. In Epist. VII 4, 12

en met zijn dood“. De hoofdpersoon, Ds Baert, raakt zijn geestelijk evenwicht kwijt, als hij bij het maken van zijn Goede Vrijdagprook zich niet kan onttrekken aan den invloed die een pessimistisch gedicht op hem heeft. En later, na veel gelob, spreekt een vers voor hem uit, dat de mensch zijn moeiten alleen moet uitlechten. De vrouw van een anderen gekweld, tracht dezen op te beuren door het lezen van gedichten van Moens, in de hoop dat die „een richting gevend Evangelie“ voor hem zullen zijn. Die zelfde man, als hij tracht uit te komen uit zijn verkeerde levenshouding, getroffen als hij is door een kruiswoord, blijft worstelen met het vers „knielen zal ik“.

En toch heeft in werkelijkheid de poëzie geen wezenlijke rol in dit werk, dat om verschillende redenen merkwaardig is. Deze roman heeft namelijk zooveel goede kwaliteiten, dat men, alleen daarop ziende, een loflied zou kunnen zingen. Maar de fouten die deze kwaliteiten aankleven zijn zoodanig, dat iemand, die daar vooral op let, niet veel goeds van het boek zal zeggen.

Het gegeven, zooals gezegd ontleend aan een gedicht, illustreert de schrijver niet aan het leven van één persoon, maar hij neemt verschillende menschen, allen gebukt gaand onder een groot leed.

Ds Baert kan niet gelooven, dat het offer van Golgotha ook alle dagelijkse zonden verzoent. Zijn twijfel, of liever ongelooft, is dus zuiver godsdienstig van aard. Zijn vrouw, Eke, kan hem niet helpen, omdat ze niet de diepte van zijn leed kent, maar ook zij is eenzaam, daar haar man ook buiten haar diepste wezen staat. Hun zoon, Frans Johan, leert moeilijk, is tamelijk muzikaal, maar zijn gevoelsleven wordt niet door de ouders begrepen, zoodat ook hij alleen staat. In deze eene familie dus drie eenzamen, ieder met een eigen soort eenzaamheid.

De domineesoon raakt verliefd op een meisje, Basje, dat zooveel van hem gaat houden, dat haar moeder zich haar eenig kind voelt ontnomen worden, waardoor ze zich nameloos eenzaam gevoelt.

Albert Valentijn heeft onschuldig in de gevangenis gezeten, is later wel gerehabiliteerd, maar kan het gevoel van geschandvlekte niet van zich zetten, haat God en menschen, waardoor hij geheel alleen staat in de wereld. Zijn vrouw tracht hem te verlossen van zijn idee fixe, maar kan het niet, waardoor ook zij eenzaam is. Tenslotte is er nog een studente, die langen tijd ziek is geweest, en die zich eenzaam voelt, omdat niemand haar kan helpen in haar geestelijken nood. Uit een christelijk gezin komend, kent ze de leer door en door, maar in haar omgeving was het formalisme, zonder levende aanraking met God, zooals zij die zoekt.

Voorbeelden van eenzamen dus genoeg, elk geval op zichzelf belangrijk, maar hier tezamen gebracht wordt het geval te gevarieerd.

De compositie is ten deele heel goed. Daar alle personen met Ds Baert in aanraking komen, wordt hij vanzelf de hoofdpersoon, de centrale figuur in het geheele boek. Maar daar ieders eenzaamheidsgevoel anders van psychische gesteldheid is, en ieder zijn eigen „geval“ tot oplossing zoekt te brengen, wordt de compositie zeer fragmentarisch. De schrijver heeft in het eerste deel: „Doodspoor“ alle gevallen gesteld, en wil in het tweede deel: „Knielen zal ik“, de mogelijkheid geven op uitkomst voor ieder. Daar echter deze gevallen zoo verschillend zijn, gaat hier het verhaal met

zegt hij: „De rede is niets anders dan een deel van den goddelijken geest, die zich in het menschelijk lichaam begeven heeft.“

Een ander bekend Stoïcijn, Epictetus, zegt in zijn Dissertationes II 8, 10: „Gij zijt een deel (eig. een afbreuk, een apospasma) van de godheid. Gij hebt in u een deel van hem (de ziel namelijk). Waarom kent gij dan uw adeloom niet? Weet gij niet, wanneer gij eet, dat gij een god voedt, een god met u omdraagt? Gij denkt, dat ik een zilveren of gouden godenbeeld bedoel. Neen, gij draagt hem in uzelf en merkt niet, dat gij hem bezoudt door vuile gedachten en vuile daden“.

Het meest opmerkelijk ter kenschetsing van deze gedachte is wel wat Seneca schrijft in zijn 41sten brief (Epist. IV, 12, 2): „De godheid is nabij u, hij is met u, hij is in u. Inderdaad Lucilius, er zeelt in ons een heilige geest, die het goed en kwaad, dat wij doen, opmerkt en daarop let“. En even verder zegt hij, zinspelend op een citaat uit Vergilius: „In ieder deugdzaam mensch woont een god, het is onzeker welke“.

Dergelijke uitdrukkingen zijn inderdaad frappant, niet minder door hun schijnbare overeenstemming met de Christelijke leer als door hun diepgaand verschil anderzijds. De heilige geest, die in den mensch zeelt, is bij hen niet de door God gezonden Geest, maar het is de ziel van den mensch zelf, die een uitvloeisel is van de godheid. Dat inderdaad mensch en God wezensverwant en feitelijk één zijn, wat van Christelijk standpunt onaanvaardbaar is, is iets, dat kenmerkend is voor de Grieksche Oudheid. De filosofen, en met name de Stoïcijnen, staan in dezen niet alleen. Kenmerkend is hiervoor een uitspraak van den dichter Pindarus, die nog van geen filosofie of Stoa afwist, maar in zijn zesde Nemeische Ode

rukjes verdeelt familie, dan wordt. Boven- niets met elka- door een aut- geluk wordt- heen ontwik- ouders weten is en beschul- oorzaker, hoe- verzwaaard en

De eenige- meisje, Basje- haar gaat nu- nu hoofdfigu- tigs: als kind- waarom de- in wording. H- menschelijk, roepen voelt. De studente- „geval“ blijft

Bij andere- bert Valentijn- de oplossing, een lang verb-

Ook de stijl- in het begin- woordenkeus- wijs een ze- wordt de an- beeld. Ook h- bereikt in ar- van het uith- rust zoekt.

Vele beeld- mogen, zijn- eenige gewik-

Daartegen- deze korthet- spraak gaat- gaat vermoes- optrekken a- vervagen, al-

Dikwijls ook- eenvoudigen- roeide zich- verzwaaarde-

tegenstand, e- een zin als-

haar vader“- dag zeggen;- de Geref. K-

Zoo kan m- den schrijven- bruiken niet- sequent gebt-

De zielku- maar weer- het toch zeg-

gaat den lez- ten slotte ve- meesterlijk-

niet... men- het meest l-

deze verklar- bevredigende-

Ik weet niet- of dat ze aa-

heden: Ds B- er even boy-

tusschengesc-

zegt: „Eene- der goden-

van éene m-

pagus staand- sche opvalli-

Aratus aanl-

Gods geslacl-

opvattingen-

„Uit God ad-

gebruikt oo-

taal andere-

uit éénzelfd-

Dat de le-

niet zonder-

uit, dat de-

gaande eve-

komen zijn-

Beschouwe-

veeren, wal-

onsterfelijkd-

hij: „Tusse-

goden is v-

gelijkenis-

slechts in ti-

niet, maar-

Men kan-

van de ziel-

de filosofop-

daarmede t-

deelen, ziel-

Wanneer-

geciteerd h-

beschouwe-

de ziel onst-

herhaaldelij-

zooals bek-

ziel handel-

POPULAIR-WETEN: SCHAPPELUKE SCHEISEN

De klassieke filosofen over de onsterfelijkheid der ziel.

I.

In den laatsten tijd is een strijdvraag ontstaan over de woordformuleering en de beteekenis van wat we „de onsterfelijkheid (het voortbestaan) der ziel“ plegen te noemen.

Begrippen en terminologie hebben we daarom-trent meest als erfgoed van de Kerkvaders overgeleverd gekregen; en aangezien deze, nog meer dan zij zich zelven bewust waren, onder den invloed stonden van de Grieksche-Romeinsche welen-schap, is het bij dit probleem niet ondienstig na te gaan, wat men in de niet-christelijke oudheid in dezen gedacht en gezegd heeft. Het is vanzelf onmogelijk in een kort bestek als hier een volledige uiteenzetting te geven van alle opvattingen bij de Grieksche en Romeinsche schrijvers over dit vraagstuk, zoodat er slechts naar gestreefd is om zoo beknopt mogelijk de meest markante uitspraken der antieke schrijvers naar voren te brengen.

Zooals bekend hebben de meeste Grieksche filosofen reeds sinds de Orfici en Plato de ziel als onsterfelijk beschouwd; en we zouden geneigd zijn in hunne uiteenzetting een overeenstemming en congruentie met de christelijke leer te zien. Maar in dezen dient men op zijn hoede te zijn. De Grieksche wijsgeeren hebben immers niet alleen de ziel feitelijk van het lichaam gescheiden

ou. De Baert, als hij bij rook zich niet die een pesti- later, na veel n uit, dat de uitvechten. De tracht dezen gedichten van lechting gevend die zelfde man, zijn verkeerde door een kruis- vers „knielen

de poëzie geen n verschillende an heeft name- at men, alleen kunnen zingen. aankleven zijn vooral op let- eggen.

leend aan een t aan het leven t verschillende ader een groot

t het offer van onden verzoent- us zuiver gods- kan hem niet van zijn leed daar haar man taat. Hun zoon, nelijk muzikaal, door de ouders at. In deze eene met een eigen

op een meisje, ouden, dat haar ontnomen wor- senzaam gevoelt- ig in de gevan- abilitieerd, maar te niet van zich irdoor hij geheel ouw tracht hem ur kan het niet. slotte is er nog is geweest, en emand haar kan t. Uit een chris- er door en door, formalisme, zon- als zij die zoekt genoos, elk geval ezamen gebracht

goed. Daar alle ng komen, word- centrale figuur ieders eenzaam- te gesteldheid is. oplossing zoekt eer fragmenta- rste deel: „Dood vil in het tweede ijheid geven op er deze gevallen het verhaal met

dan een deel van t het menscheijk pletus, zegt in zijt een deel (eig n de godheid. Gij le ziel namelijk) m niet? Weet gij n god voedt, een lat ik een zilveren Neen, gij draagt at gij hem bezoe- ge daden".

chetsing van deze tijt in zijn 11sten dheid is nabij u- daad Lucilius, er st), die het goed t en daarop let- end op een citaat m mensch woon

inderdand frap- hijnbare overeen eer als door hun De heilige geest- hen niet de door is de ziel van de- is van de godheid wezensverwant en istelijk standpunt t kenmerkend l- e filosofen, en- ezen niet alleen tspraak van de- een filosofie o- e Nemeische Od-

rakjes verder, doordat nu eens van de eene familie, dan weer van een andere iets verteld wordt. Bovendien hebben eerst enkele „gevallen" niets met elkaar te maken, maar worden ze pas door een auto-ongeluk verbonden. Door dit ongeluk wordt Frans Johan gedood, en daar om heen ontwikkelt zich een nieuw complex. De ouders weten niet of hun kind in den hemel is en beschuldigen zich van nalatigheid. De veroorzaker, hoewel onschuldig, ziet zijn schuld nu verzwaaard en voelt zich moordenaar.

De eenige die oplossing kan brengen is het meisje, Basje, een kind van vijftien jaar. Naar haar gaat nu aller belangstelling uit en zij wordt nu hoofdfiguur. Ze krijgt daardoor iets tweeslachtigs: als kind is ze niet geschikt voor haar rol, waarom de schrijver haar steeds noemt, vrouw in wording. Haar optreden is echter dikwijls groot-menschelijk, waardoor de schrijver zich soms ge-roepen voelt, er aan te herinneren, dat ze kind is. De studente staat buiten het ongeval, en haar „geval" blijft dan ook onopgelost.

Bij andere gevallen, o.a. het indroevige van Albert Valentijn, vraagt de lezer zich af, of voor de oplossing, die zoo treffend eenvoudig is, zulk een lang verhaal en zooveel tijd noodig moest zijn.

Ook de stijl heeft zijn voor en zijn tegen. Vooral in het begin boeit de zeer moderne zinsbouw en woordenkeus. De korte, snelle zinnen geven dikwijls een zeer mooi effect. In enkele gedeelten wordt de angst er als 'ware zichthaar in uitgebeeld. Ook het herhalen van zinnen en woorden bereikt in andere gedeelten vaak goed zijn doel, van het uitbeelden eener onzekerheid, die naar rust zoekt.

Vele beelden hebben een sterk plastisch vermogen, zijn aanschouwelijk en modern, zonder eenige gewildheid of modernisme.

Daartegenover staat echter, dat op den duur deze korthed, die herhalingen, die zelfde beeld-spraak gaat vervelen, en men armoede van taal gaat vermoeden. Een opzichzelf goed beeld: zich optrekken aan, zich ankeren in enz. gaat totaal vervagen, als men het telkens weer tegenkomt. Dikwijls ook is de beeldspraak te zwaar voor den eenvoudigen inhoud, b.v.: „Hij liep op haar toe, hij roeide zich tot vlak bij haar", waar roeien, als verzwaarde herhaling van loopen, duidt op een tegenstand, die niet gegeven is. Verkeerd is ook een zin als „zij zou daartoe afscheid geven aan haar vader", d.w.z. zij ging haar vader goedendag zeggen; terwijl de uitdrukking: „Zij hingen de Geref. Kerk aan" eenvoudig absurd is.

Zoo kan men doorgaan, maar dan doet men toch den schrijver onrecht. Overwegend zijn deze misbruiken niet, ze hinderen alleen door hun consequent gebruik.

De zielkundige ontleding is soms heel goed, maar weer — ik kan het niet helpen, maar wil het toch zeggen — soms „te" goed. De schrijver gaat den lezer helpen, gaat elken psychischen trek ten slotte verklaren, waardoor hij ijsselijk school-meesterlijk wordt, als hij zegt: de lezer vergeet niet... men lette er op dat... enz. Wat ik echter het meest betreurt is, dat de personen ondanks deze verklarende psychologie grootendeels niet tot bevredigende oplossing komen van hun „geval". Ik weet niet of de lezers het slot zullen begrijpen, of dat ze aarzelen zullen tusschen twee mogelijkheden: De Baert valt terug in zijn twijfel, nadat hij er even boven uit gekomen is, of, ondanks het tusschengeschoven beeld van den lijdenden eigen

zegt: „Eenerlei is het geslacht der menschen en der goden. Wij hebben beiden onzen levensadem van ééne moeder". En Paulus geeft, op den Areopagus staande, hiermede een wezenstrekk der Grieksche opvatting aan, wanneer hij de dichtregels van Aratus aanhalende zegt, dat wij menschen van Gods geslacht zijn. Het onderscheid tusschen beide opvattingen blijkt echter duidelijk. Paulus zegt: „Uit God ademen wij." Hetzelfde woord (pneomen) gebruikt ook Pindarus; doch verkondigt een totaal andere gedachte, n.l. dat goden en menschen uit éénzelfde moeder ademen.

Dat de leer van de onsterfelijkheid der zielen niet zonder meer aanvaardbaar is, blijkt wel hieruit, dat de Grieksche filosofen hiervan uitgaande evenwel tot heel andere conclusies gekomen zijn dan met de Christelijke leer strooken. Beschouwen we slechts, om maar iets te rele-veeren, wat Seneca aanneemt op grond van de onsterfelijkheid der ziel. In De Providentia zegt hij: „Tusschen de deugdzaame menschen en de goden is vriendschap of liever verwantschap en gelijkenis. De rechtschapen mensch verschilt slechts in tijd van de godheid. Ik dien de godheid niet, maar ik stem met hem in."

Men kan zeggen, dat de Grieken de opvatting van de ziel als een onsterfelijk iets, het eerst in de filosofie naar voren gebracht hebben, maar daarmee tevens den mensch in twee disparate deelen, ziel en lichaam, gescheiden hebben.

Wanneer we behalve de Stoïcijnen, die we reeds geciteerd hebben, nog enkele andere filosofen beschouwen, blijkt dit nog duidelijker. Dat Plato de ziel onsterfelijk en goddelijk geacht heeft, komt herhaaldelijk uit in den Phaedo, welke dialoog, zooals bekend, meer in het bijzonder over de ziel handelt. Reeds cap. 9 zegt Socrates, dat de

zoon, tusschen hem en God, ziel hij toch Jezus, die stierf, omdat Hij zoozeer ook De Baert liefhad.

Dit boek is voor mij zeer tweeslachtig. Er zit zeer veel moois in het gegeven, in de compositie en in den stijl; men leest het eerst met genot, maar alles is te geforceerd, zoodat het goede weggedrukt wordt en men eindelijk een onbevredigd gevoel overhoudt.

Gr.

H. S.

Dr. Kuyper over subjectivisme en personalisme.

'tBeginn zoo langzamerhand toch wel door te dringen tot de velen, dat het subjectivisme, de vergoddelijking van het scheepsel en het personalisme, de vergoddelijking van de mensche-lijke „persoonlijkheid" de groote gevaren zijn, die het gereformeerde leven bedreigen.

Voor wie echt leerling is van Dr. Kuyper, was dit nooit een geheim. Dr. Kuyper heeft heel zijn leven lang tegen allen vorm van subjectivisme ge-vochten. Hij moest het wel doen, want juist die subjectivisten van allerlei kleur stonden zijn levenswerk tegen en vielen hem het felste aan.

Den grooten nadruk, dien Kuyper legt op de werkelijkheden van het Woord Gods, dat Hij ook nu spreekt, van het Verbond, van den Doop, van de Kerk was van dien strijd mee het gevolg. Zijn leven is één vechten tegen metho-disten, piëtisten, irenischen van allerlei slag, alte-maal subjectivisten van het zuiverste water!

'tTof deze dagen een artikel van hem aan, waarin hij bijzonder duidelijk de verwoestende wer-king van het subjectivisme, vooral in den vorm van het personalisme teekent. Kuyper heeft bitter ervaren en daardoor scherp gezien, dat dit sub-jectivisme eveneens de noodige en nuttige kerke-lijke en theologische polemiek doet ontfaarden in verdachtmaking, aanranding van karakter en eer, gevit en politiek geknoel. De schets is zeer actueel en in één woord meesterlijk. Hier volgt ze in extenso:

Onze irenische broederen, en ook de heeren van de Sprokkelaar, zijn op zichzelf beste men-schen; die oprechtelijk het goede bedoelen; en zich af zullen sloven voor de dingen van het Koninkrijk Gods.

Slechts kleefte hun ééne doorlopende verkeerdheid aan, en die verkeerdheid bestaat daarin, dat zij in alle ding en op alle manier en in allerlei verhouding het objectieve ondergeschikt maken aan hun subjectieve? gewaarwording er van.

Schleiermachers diepe fout, om voor de dengden en heerlijkheden van het Eeuwige Wezen onze men-schelijke subjectieve gewaarwordin-gen van deze eigenschappen Gods in stee te schuiven, vervolgt hen op al hun weg.

Niet, men versta dit wel, alsof ze dit alles van Schleiermacher hadden. Integendeel, deze neiging om het subjectieve slechts te kennen naar zijn sub-jectieven indruk op ons is de alge-meene zonde die, uit reactie tegen het mechanisme der vorige eeuw, sinds de dagen der Fransche Revolutie, heel onze kerk en onze maatschappij, onze godge-

- 1) Voorwerpelijke.
- 2) Onderwerpelijke.

ware filosoof zal begeeren te sterven, daar de dood de scheiding van lichaam en ziel beteekent, de ziel dan uit haar kerker, het lichaam, kan ontvluchten, en zich van de bezoddeling van het lichaam kan bevrijden. Hij noemt dit proces ken-merkend een kalharsis, een reiniging. Het is ook overbekend, hoe Plato in den Phaedo bewijzen voor de onsterfelijkheid der ziel zoekt naar voren te brengen. Dat de ziel goddelijk is zegt hij Cap. 28 in voorzichtige bewoordingen: „De ziel gelijkt op het goddelijke, het lichaam op het sterfelijke." Dat de ziel onsterfelijk is, zegt hij ook Phaedrus 245, waarbij hij voegt, dat het moeilijke is het wezen der ziel te beschrijven, en dat het het beste is en voor ons menschen het meest bereikbaar te zeg-gen, waarop ze lijkt. Verder wijst echter een plaats uit den Cratylus 398: „De met rede begaafde mensch, die goed is, is goddelijk bij zijn leven en na zijn dood, en hij heet, naar mijn meening, terecht god!"

Belangrijk is ook de Timaeus, waar Plato de formering der menschen verhaalt (Tim. 41). Hier zegt de Demiurg, die zelf de menschen niet schept, daar hij hiervoor te hoog staat, tot de lagere goden: „Het gedeelte van de menschen, dat naar de onsterfelijkheid moet heeten, daar het goddelijk genoemd wordt, en dat de leiding heeft (d.i. de ziel of liever het denkend deel van de ziel, daar Plato in tegenstelling met de Stoïcijnen niet de ziel in haar geheel als onsterfelijk beschouwt), zal ik zaaien en er het principe van leggen; maar wat het overige aangaat, moet gij de levende wezens formieren, door het sterfelijke aan het onsterfe-lijke vast te weven". Dit goddelijke deel van den mensch, is volgens Plato in het hoofd geplaatst. Zoo noemt hij Timaeus 73 de hersenen den akker, die het goddelijk zaad in zich zal bevatten. En

leerdheid en onze letterkunde doortogen en doordron-gen heeft.

Schleiermacher heeft die zienswijze, die neiging des harten niet gewekt, maar was er zelf een adept van, en is slechts voor duizenden bij duizenden het orgaan en de tolk geweest, waardoor ze tot klare, heldere, consequente uitdrukking kwam.

Dit subjectieve nu is het, wat ook aan onze irenische broederen in den weg staat en hun op Chris-telijk terrein zoo heelijke parten speelt.

Het is dit subjectieve, waarom ze zoo fel gekant staan tegen het handhaven van de objectieve belijde-nis der kerk.

Het is dit subjectieve, waarom ze in Gods Woord zooveel meer op de personen der schrijvers dan op den Persoon van den Heiligen Geest letten.

Het is dit subjectieve, waarom ze zoo weinig voelen voor het recht der kerk en alles laten aankomen op de subjectieve werking der consciëntie.

Het is dit subjectieve, waarom ze de objectieve waarheid niet eens kennen, tenzij in het subjectieve der ethische werking.

Het is dit subjectieve, waarom in hun prediking het dogma min geliefd, subjectieve frischheid, rijke ideeën, nieuwe vondsten zoo hoog gewaardeerd zijn.

Het is dit subjectieve, waarom ze aan persoonlijke zielsbewerking zoo alles hechten, en zoo bijna niets aan het ambt qua talis.

Het is dit subjectieve, waarom de objectieve wil des Heeren bij hen teruggedrongen wordt door den sub-jectieven wil des menschen of hij zich wil bekeeren.

Kortom, het is dit subjectieve, dat geheel hun ge-draglijn bepaalt, en op elk punt van de lijn hun houding beiderft.

Ergo nog, hen tot de systematische zonde van zelf-verheffing en verachting van anderen brengt.

Dit laatste gaan we toelichten!

Gelijk men weet, gaat tegenwoordig geheel het roe-pen der irenischen op in het ééne denkbeeld van persoonlijkheid.

Ondervraag, 't zij hun hoofd, Prof. Dr. Gunning, 't zij zijn bontgekleurde volgelingen, en schier op elke bladzijde van wat ze schrijven, is het altoos: d e persoonlijkheid.

„Persoonlijkheid" is hun een tooverwoord gewor-den. Een soort heilig woord van diepe mysterie, waar alle schat der gedachte uit verklaard wordt.

Als een spreker of schrijver of prediker onder hen, maar eerst weer bij het thema van de persoon-lijkheid is aangekomen, o, dan vloeien de wateren, dan stroomden de woorden, dan voelt ge op eens, dat het hoogste punt zijner gedachten bereikt is.

En nu dit tooverwoord van persoonlijk-heid, wat is het weer anders dan de centrale uit-drukking voor het fatale stelsel van de subjectieve levens- en wereldbeschouwing?

Persoonlijkheid dat is juist het subject!

De vergoding van het subjectieve.

En metterdaad, als men dit zoo hoort, schijnt dit tamelijk onschuldig.

Want wie is niet gaarne persoon? Wie bezit niet gaarne de eere van een karakter? Een man, een eigen iets in het diepste van ons wezen, en dat iets in harmonisch accord met het organisch geheel te zijn, gelijk men het dan uitlegt, o, wien lacht het niet aan?

Meer nog.

Tegenover het pseudo-dogmatisme, tegenover het puur-verstandelijke, tegenover het formeel-mechani-sche, waarin zoo menig minnaar der voorwerpelijke-heid vervalt, heeft dit leggen van den nadruk op de persoonlijkheid zelfs een betrekkelijk recht.

Maar zie hier nu eens tot welke systematische zonde van zelfverheffing en verachting van anderen dit onze irenische broeders verleidt.

Enmaal uitgaande van het onware denkbeeld, dat de eigenlijke waarheid en waardij der dingen in de subjectieve gewaarwording, aandoening en uitwer-king ligt, moeten de irenischen, door de consequentie

Timaeus 90 zegt hij, dat de godheid het voor-naamste deel van de ziel, het logikon, als een in hem wonend god aan den mensch gegeven heeft, en dat deze god woont boven in het hoofd, in de acropolis des lichaams, zegt Plato kernachtig.

Ook Plutarchus, De Virtute Morali II, noemt de rede (het logikon van de ziel) goddelijk. En Cicero in zijn Tusculanae Disputationes I, 26 zegt: „De ziel is, naar ik zeg, goddelijk"; en iets ver-der zegt hij: „De ziel is onsterfelijk, omdat hemelsch en goddelijk is." Evenzoo zegt hij Sc-nium Scipionis, „dat de zielen uit het licha-als uit een kerker ontvlucht zijn". Om nog e... laatsten filosoof te citeeren, wijs ik op den Neo-Platonius Plotinus, van wien wordt verhaald, dat hij stierf met de woorden op de lippen: „Ik tracht het goddelijke in ons op te voeren tot het godde-lijke in het Heelal" (verg. Porphyrius in het leven van Plotinus, 2). Eigenaardig is het, hoe in dit verband de droomen verklaard worden, waaraan men in de Oudheid een belangrijker betekenis toekende dan thans. Aelianus zegt (Variae Histo-riae III, 11): „De Peripatetici zeggen, dat de ziel, overdag het lichaam dienende, zich hiermede moet bezighouden, maar 's nachts, bevrijd van die dienst-baarheid, de toekomst kan voorzien, waardoor de droomen ontstaan." Evenzoo zegt Xenophon, Cyropaedie VIII, 7, 21: „Niets is dichter bij den dood dan de slaap. De ziel van den mensch wordt dan het meest goddelijk en voorziel dan iets van de toekomst."

Hillegersberg. M. H. A. L. H. VAN DER VALK.